

STAVITEL EMIL PRÜCKNER Z NYMBURKA A JEHO STOPA V LYSÉ NAD LABEM

Eva Zápalková

Článek přináší poznatky o málo známém architektovi a staviteli Emilu Prücknerovi, zejména o jeho vzdělání a stavební aktivitě na přelomu 19. a 20. století, s důrazem na jeho působení a realizace v Lysé nad Labem. Nové informace poskytl zejména studium archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Praze – Státního okresního archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Kromě propojení jména Emila Prücknera s konkrétními stavbami v Lysé nad Labem nabídlo studium dobových listin také neocenitelný vhled do dobové stavitelské praxe s její vnitřní kulturou na pozadí úředního aparátu Rakousko-uherské monarchie. Dokumenty nastínily rovinu etiky podnikání či dobovou praxi při udělování koncesí stavitelské živnosti.

Klíčová slova : Lysá nad Labem – Emil Prückner – baron Dr. Leitenberger – architektura přelomu 19. a 20. století

Emil Prückner, A Builder of Nymburk and His Traces in Lysá nad Labem

The article discusses the little-known architect and builder Emil Prückner, especially his education and building activities at the turn of the 20th century, highlighting his work in Lysá nad Labem. New information came especially from studying the archival materials at the Lysá nad Labem department of the Nymburk State Regional Archive. In addition to linking Emil Prückner with concrete buildings in Lysá nad Labem, the study of documents offered an invaluable insight into the building practice and its inner culture in the context of the Austro-Hungarian official authorities. The documents further outlined the business ethics or period practice in granting architectural concessions.

Keywords: Lysá nad Labem – Emil Prückner – Baron Dr. Leitenberger – architecture at the turn of the 20th century

<https://doi.org/10.56112/psc.2023.1.03>

Nastíněné téma zprvu nenabízelo možnost hlubšího zpracování a jméno Emila Prücknera z Nymburka bylo známo jen ze stručného odkazu v Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.¹⁾ Zřetelnějších obrysů nabylo až studiem pozůstalosti Josefa Vojáčka, římskokatolického kněze a zaníceného vlastivědce, který v Lysé nad Labem působil od roku 1903 až do své smrti v roce 1958. A také díky archivní dokumentaci, na kterou mě upozornil PhDr. Řezníček ze Státního oblastního archivu v Praze – Státního okresního archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, za což mu tímto děkuji.

Potíže Emila Prücknera s koncesí

Naši zápletku zahájíme společnou stížností Josefa Červeného, stavitele z Nymburka, Václava Uhra, stavitele z Nymburka a Josefa Vosáhla, rovněž stavitele z Nymburka, z 8. prosince 1900, adresovanou c. k. okresnímu hejtmanství v Poděbradech ve věci činnosti stavitele Emila Prücknera.²⁾ „*Slavné c. k. okresní hejtmanství! V okresu nymburském panují v živnosti stavitelské poměry velice neutěšené. Jsme v Nymburce usedlí tři oprávnění stavitelé a jeden mistr tesařský. Když se, po své finanční katastrofě, stavitel pan Emil Prückner z Nymburka odstěhoval a svoji koncesi pro tento okres odvolal, odechli jsme si a oddali se naději, že nastane obrát k lepšímu, neboť jmenovaný pán svoji nezřízenou konkurencí a zdemoralizovanou činností neblahé ty poměry sám jediný zavinil. Leč byli jsme trpce zklamáni; poměry se netoliko nezlepšily, nýbrž ještě více zhoršily. Pan Prückner, vzdor tomu, že koncesse pro okres nymburský nemá, c. k. daně a příspěvky na úraz. pojišť. a nemoc. pokl. neplatí, provádí v Nymburce a ve vřesnických vesnicích největší počet staveb a jiných stavebních prací. Dnes již dospěly věci svého vrcholu a další řádění pana Prücknera přivodila by určitě úplné zničení naší existence. A kdyby i nebylo zápasu o hmotné bytí jest zde mravu (...) se nápravy a ochrany zákonné pro česká a dobré jméno našeho stavu. Tuto uctivou prosbu opíráme o následující důvody:*

1. Pan Emil Prückner jest dnes úředníkem u barona Leitenbergera v Lysé nad Labem a co takový nemůže čestným

svým stavbám věnovati potřebného času ku jejich řádnému vedení a to tím méně, ježto jeho úřední agenda velice obsáhla jest a stavby jím prováděné dosti vzdáleny jeho trvalému pobytu. Následky toho jsou ovšem více než zřejmy; můžeme mnoha svědky prokázati, že na většině staveb pod jeho jménem prováděných v době již provádění buďto vůbec nebyl anebo se tam jednou, dvakrát jen 'ukázal'. Stavby své svěruje péči různých zedníků, jímž se sice říká 'políři', kteří však potřebné kvalifikace k samostatnému vedení staveb úplně postrádají. Že se pak takto provedené stavby vymykají každé vážné kritice netřeba zvláště tvrditi.

2. Pan E. Prückner o většině prací pod jeho firmou prováděných ani neví a práce ty provádí na svůj vrub, společně s 'políry' paně Prücknerovými, jakýsi pan Ant. Pejšek, takto účetní!!! u p. Prücknera, jinak člověk bez odborného vzdělání a slavnému úřadu již dosti známý býv. pokladník okr. nemoc. pokladny v Nymburce. Nastane-li v některém případě potřeba zastoupení určité práce oproti úřadům, uvědomí o tom p. Pejšek na rychlo p. Prücknera a ten pak, aniž by dotýcnou práci a její podstatu znal a potřebné její vedení zařídil, tuto na sebe převezme. Podobné děje se v velké míře i po vesnicích, kde různí meloucháři pod firmou p. Prücknerovou, za nějaký groš jím propůjčenou, pracují. Tímto svým jednáním provádí stavitel pan E. Prückner krytí neopráv. osob vůči úřadům, a podporuje tak neopráv. provoz. živnosti stavitelské různými pochybnými individui.

3. Pan E. Prückner přejímá stavby a jiné práce za cenu tak nízkou, že s ním nikdo z nás beze ztráty konkurovati nemůže, lze-li slova 'soutěž' vůbec ještě užití. On sám ovšem může lacino stavěti, když ani c. k. daně ani jiných poplatků, jakými jest řádný stavitel obtížen, neplatí a řemeslníkům rovněž i dodavatelům hmot a v posl. době i dělníkům zůstane dlužen; stavba sama jest jakosti takové, že jest o tom škoda šířiti slov... Kdyby měli věci tímto směrem dále pokračovati byli bychom nuceni svých živností se vzdáti; tím byl by ovšem c. k. berní erár ve svých příjmech značně poškozen. I další důvod a sice národohospodářský a ochrana obecnstva volá přímo po zakročení. Naše obecnstvo jest buďto poměru neznalé anebo po zdánlivé láci dychtivé, že snadno dá se obe-

Obr. 1: Lysá nad Labem (okres Nymburk), jižní vstup do areálu Nového hřbitova z Resslerovy ulice, stav 2023 (není-li uvedeno jinak, všechny snímky autorka).

Istí krásnými sliby p. Prücknera a jeho náhončích a stavby mu v důvěře zadává. Poté pozdě přichází k vědomí, že bylo podvedeno, neboť p. Prückner, jehož veškeré jmění jest zabaveno, nemá žádné příčiny dostáti závazkům vůči stavebníku a ten musí mu, nechce-li doznati škody ještě větší, mnohem vyšší obnos, než měl smluvený, za stavbu veskrze špatnou zaplatiti. V účtě podepsaní obracíme se proto k slavnému c. k. okresnímu hejtmanství, jako úřadu živnostenskému, s uctivou prosbou, aby uvážlivě na zákl. výše uvedeného, bídny stav živnosti stavitelské v okresu nymburském, z moci své úřední zastavilo další neblahou a zdemoralizovnou činností p. stavitele Emila Prücknera, a tím i jeho společníků netoliko v zájmu nás samých, nýbrž i v zájmu cti stavu našeho vůbec a obecného dobra i bezpečnosti a c. k. berního eráru zvlášť. V Nymburce, dne 8. prosince 1900.“

Na tuto stížnost úřady evidentně reagovaly, neboť z 23. března 1901 pochází listina psaná přímo Emilem Prücknerem, adresovaná místodržitelství Království českého se sídlem v Praze, ve které obhajuje svou bezúhonnost, vysvětluje problém ztráty stavitelské koncese v rozsahu města Nymburk a žádá ji udělit znovu.³⁾ „Já níže psaný Emil Prückner architekt v Lysé n/L., poslouchal jsem na Českém polytechnickém ústavu Království Českého, jakož i německém polytechnickém ústavu Král. Českého stavitelství pozemní, ve školních rocích 1872/3 až 1876/7 a vykonal jsem zkoušky předepsané, o čemž podávám důkaz vysvědčeními příl. lit. A,B,C,D,E,F,G,H,I,K,L,M,N,O,P,Q, orig. Nabyl jsem tudíž theoretické způsobilosti pro udělení koncese stavitelské. Prakticky zaměstnán jsem byl ve stavební kanceláři architekta A. Turka a stavitele Arnolda Volfa jako inženýr pro dobu delší 3 let 7 měsíců, jak o tom svědčí vysvědčení příl. lit. R a S orig. Vysokým nálezem c. k. místodržitelství v Praze ze dne 8ho listopadu 1882 č. 68.811 byla mně udělena dispens od skládání zkoušky stavitelství, jak tomu svědčí příl. lit. I orig. a v sledu toho byla mně výnosem c. k. okresního hejtmanství v Poděbradech ze dne 12ho

prosince 1882 č. 13605 udělena koncese ku vykonávání živnosti stavitelské... Od roku 1882 do svého přestěhování do Lysé provozoval jsem také skutečně živnost stavitelskou v Nymburce a i v Lysé n/L., prováděl jsem větší i menší stavby, jak o tom důkaz podává vysvědčení lit. (...). V době svého pobytu v Nymburce, byl jsem jmenován dekretem c. k. okr. soudu v Nymburce ze dne 22ho srpna 1885 (...) 8581. znalcem stavebním a na důkaz toho onen dekret sub. lit. Z. Stěhuje se z Nymburka do Lysé n/L., chtěl jsem žádati o přerušení živnosti stavitelské z prvního města do druhého, však nedopatřením se stalo, že žádost stilisována byla jako vzdání se živnosti stavitelské vůbec. Poněvác živnost stavitelskou provozovati chci, k čemž koncese zapotřeby mám, kladu uctivou prosbu. Veleslavné ck. místodržitelství v Král. Českém, račiž mi za prokázaných náležitostí theoretických i praktických ve smyslu zák. ze dne 26. prosince 1893 č. 193 ř. z. předepsaných udělit pro město Nymburk koncessi na živnost stavitelskou. V Lysé dne 23ho března 1901 Emil Prückner.“

Jeho žádosti ovšem nebylo úředním výnosem ze dne 23. ledna 1902 vyhověno,⁴⁾ a proto dne 10. března 1902 Emil Prückner podává stížnost na Ministerstvo vnitra ve Vídni, tentokrát s obdivuhodným seznamem realizovaných prací v rozmezí let 1882–1902.⁵⁾ „Vysoké c.k. ministerstvo vnitra! Do rozhodnutí veleslavného c. k. místodržitelství v Praze, ze dne 11.ledna 1902 č. 249116 intimovaného výnosem slavného c. k. okresního hejtmanství v Poděbradech ze dne 23. ledna 1902 č. 2864 příl./ orig., kterým žádosti mé za udělení koncese stavitelské se sídlem v Nymburce vyhověno nebylo, dovoluji si podati tuto uctivou Stížnost: Zamítnutí mé žádosti odůvodněno jest tím, že prý nedostává se mi potřebné spolehlivosti. Odvolává se na vývody své žádosti za udělení koncese ze dne 23. března 1901 a přílohy její sub A-Z připojené, kterými prokázána jest theoretická i praktická moje způsobilost jak zkouškami vykonanými, tak zákonnou praxí resp. dispensí od zkoušky stavitelské (lit. T) a kterými dále jest dokázáno

Obr. 2: Lysá nad Labem, základní škola čp. 12, pohled na jihozápadní nároží z náměstí Bedřicha Hrozného, stav 2023.

udělení koncesse stavitelské výnosy c.k. okresního hejtmantství v Poděbradech (lit U, V), osměluji se k odůvodnění své spolehlivosti toto uvést: Provedl jsem dosud nejen v Nymburce a jeho okolí, ale v celém království Českém velkou řadu monumentálních staveb veřejným korporacím i jednotlivcům, takže svěřením těchto velmi nákladných a zodpovědných staveb již samo sebou dokazuje, že nejen v celém „dalekém okolí“, ale také v celé zemi požíval jsem pověsti jako „znamenitý technik a odborník na slovo vzatý“, který veškeré stavby velice solidně ku veškeré spokojenosti stavebníků vždy provedl“, jak potvrzuje vysvědčení městského úřadu v Lysé nad Labem ze dne 3. března 1902 (příl. lit Aa), kde v posledních letech jako stavitel jsem působil. Z monumentálních staveb uvádím zejména:

1. stavbu okresní nemocnice korunního prince Rudolfa v Nymburce, dle vysvědčení okresního zastupitelstva v Nymburce ze dne 29. ledna 1882 (příl. lit. Bb),

2. stavbu velké budovy školní v Nymburce, dle osvědčení městské rady Nymburské ze dne 11. srpna 1881 (příl. lit. Cc),

3. stavbu kostela v Žernosekách a různých staveb na panství Alberta hraběte z Nosticů dle vysvědčení ředitelství statků ze dne 21. ledna 1882 (příl. lit Dd),

4. stavbu kostela v Nížebohách dle vysvědčení patronátního úřadu Budyňského ze dne 20. února 1887 (příl. lit. Ee),

5. stavbu zeměbranceckých kasáren, dále stavbu augmentačního skladiště a vojenských baráků v Benešově, dle vysvědčení městské rady v Benešově, ze dne 18. srpna 1897 (příl. lit. Ff), dle něhož rozsáhlé stavby ty provedl jsem „ku nejvyšší spokojenosti jak po stránce technické, tak i finanční“, takže „při přejmutí kasáren těch se strany vojenského eráru nebylo nejmenších závad vytknuto“.

6. stavbu velkého železného silničního mostu přes řeku Berounku v Dobřichovicích sestávající ze tří vodních a dvou pobřežních pilířů dle dopisu obecního úřadu v Dobřichovi-

cích, ze dne 20. února 1902 (příl. lit. Gg), dle něhož solidnost stavby jak při kollaudaci její v roce 1897, tak i při superkollaudaci po třech letech potom r. 1900 předsevzaté král. zemským stavebním radou zemského výboru panem Antonínem Landou byla konstatována.

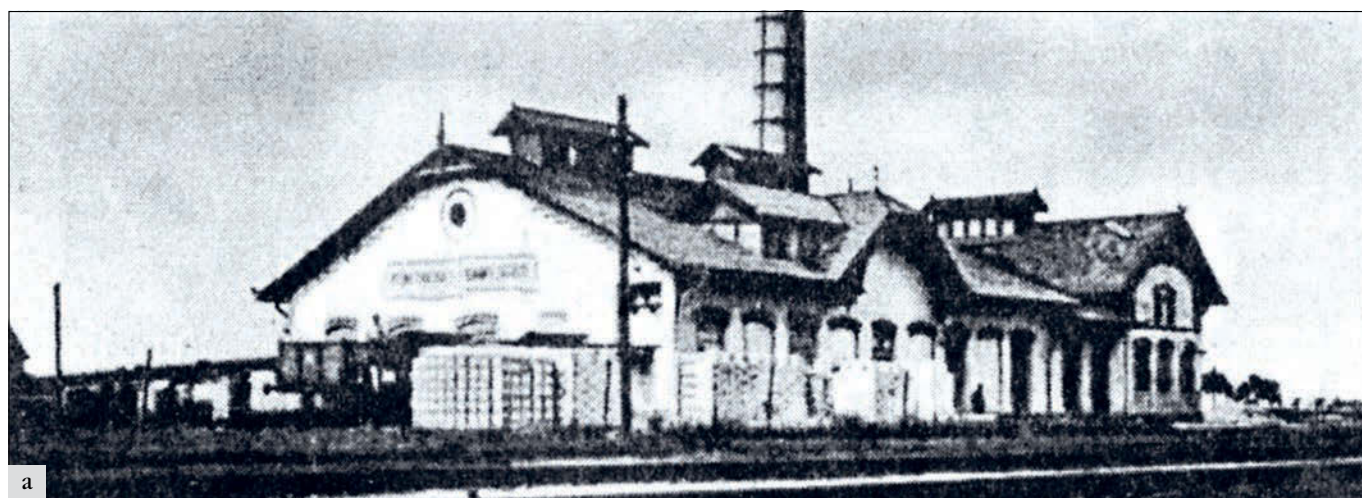
7. stavbu velkého železného mostu přes řeku Vltavu ve Zbraslavi dle přípisu okresního výboru ve Zbraslavi, ze dne 5. března 1902 (příl. lit. Hh), dle něhož „dle kollaudačního protokolu provedeného technickým oddělením zemského výboru království Českého pochvalné uznání za vzorně a velmi solidně provedenou stavbu vysloveno bylo“.

8. stavbu trati dráhy v Kardašově Řečici a stavbu nádražních staveb ve Veselí nad Lužnicí dle popisu protokolu kollaudačního ze dne 17. října 1892 (příl. lit. Ii)

9. mnohé stavby na statcích pana barona z Leitenbergerů dle vysvědčení vrchního řiditelství ze dne 1. února 1895 (příl. lit. Kk). Poněvadž veškeré stavby „s odbornou rutinou a ku nejvyšší spokojenosti“ jsem provedl, byly mi svěřeny stavby

a technické práce na statcích pana barona Leitenbergera jakož i veškerá správa a řízení elektrárny města Lysé nad Labem dle vysvědčení řiditelství statků ze dne 1. února 1900 (příl. lit. Ll) a vysvědčení městského úřadu v Lysé n/L, ze dne 3. února 1900 (příl. lit. Mm), k čemuž dle vysvědčení firmy Siemens & Halske ze dne 21. prosince 1899 (příl. lit. Nn) projevil jsem plnou způsobilost.

Mimo to provedl jsem tyto stavby: 10. kostelu v Budyni nad Ohří, 11. kostelu v Chlebech (okres Nymburský), 12. mostu v Hradci Králové, 13. mostu v Nymburce přes Mrlinu pro meliorační družstvo, 14. mostu ve Šternberku, 15. mostu v Koceradech, 16. mostu v Ledči, 17. opěrných zdí a mostu v Kamenici u Tannwaldu – Svárova, 18. hotelu „Victoria“ v Praze, 19. přijímacích budov viaduktů a nádražních budov na státní dráze v Nymburce, 20. strojírny, vozovky a topírny na severozápadní dráze v Nymburce, 21. stavby v cukrovarch v Nymburce a Bohušovicích, 22. strojovny a hospodářských budov panství Nových Benátek, 23. budovy měšťanské

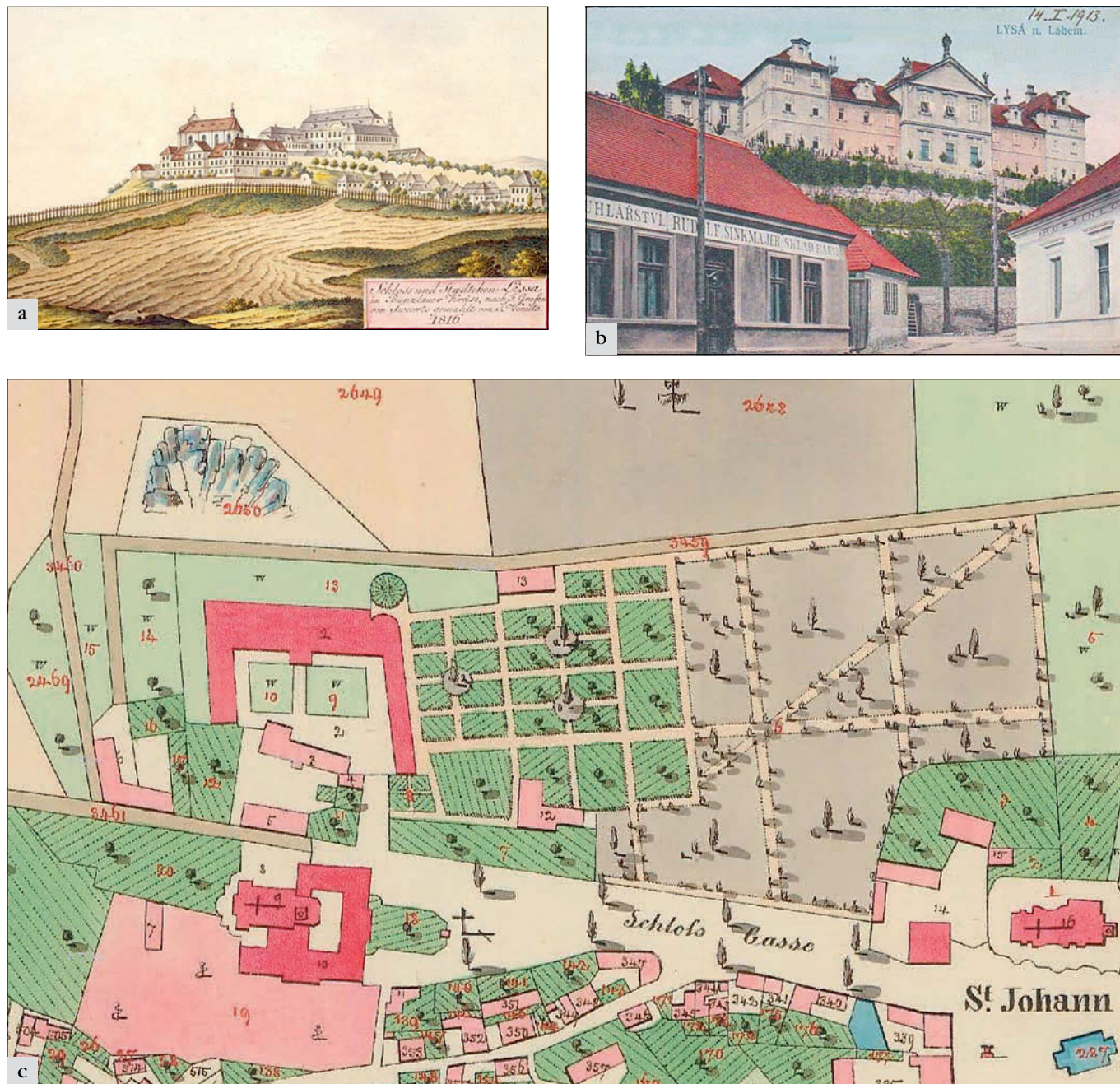

a

b

Obr. 3: Lysá nad Labem: a – dobová fotografie cihelny Kruhovky z knihy J. Vojáčka, o. c. v pozn. 15, obrazová příloha, nestránkováno; b – cihelna Kruhovka dnes v areálu ZZN Polabí a.s., jde o pohled přes železniční trať z ulice U Dráhy. Odkaz na předchozího majitele, tedy Družstevní závod Dražice, je patrný dochovaným kruhovým emblémem s písmeny ZD na pravém štítě severního průčelí, stav 2023.

Obr. 4: Lysá nad Labem: a – veduta od J. Venuta z roku 1816, znázorňující Zámecký vrch s klášterem a zámkem. Klášter byl postaven na opukové podnoží, která se později stala horní terasou dnešních třístupňových klášterních teras [zdroj internet]; b – dobová kolorovaná pohlednice kláštera a teras z roku 1913, nedlouho po jejich přestavbě. Kromě vinice jsou zde patrné zejména vzrostlé stromy, z nichž jsou pamětníky zmíněny ty ovocné (např. švestky); c – stabilní katastr města z roku 1842. Pod klášterem v místě teras se nacházejí vinice, původně výrazně zasahující západním směrem [zdroj internet] (Archiv NPÚ).

školy v Jaroměři, 24. budov obecných škol ve Strakách, Kovančích a Kamenném Zboží v okrese Nymburském a v Kovan-
sku, 29. budovy obecné školy v Koceradech, 30. kanálů be-
tonových v Nymburce, 31. kanálů betonových v Hoře Kutné,
32. obecní silnice v Toušeni, 33. lázeňské budovy a obytného
stavení v Toušeni, 34. parní cihelny v Lysé n./L. s různými
stavbami, 35. mlýnu na Baště u Draholic, 36. villy v mlýně
na Komárně u Draholic, 37. velké „Sokolovny“ v Nymburce,
38. přes 100 větších neb menších budov a domů v Nymburce,
39. 10 domů v Hoře Kutné, 40. několika domů v Praze. Do-
kladů o stavbách 10.)

40. nedovolují si připojit, ježto nebylo mi lze v poměrně
krátké době ku stížnosti vymeřené vysvědčení od všech pp.
stavebníků si vyžádati. Ve stech a stech případech osvědčil
jsem spolehlivost, těše se neobmezené důvěře stavebníků,

a tisíce solidně provedených staveb jsou a zůstanou výmluv-
nými doklady, že byl jsem spolehlivým povolaným odborní-
kem. Jsa oblíben tolik u obecnstva, vzbudil jsem ovšem kon-
kurenční žehravost a závist mnohých druhých stavitelů, jež
šla tak daleko, že někteří z nich i osobně intervenovali u úřa-
dů, aby mi koncesse udělena nebyla!... Nejlepším dokladem
mé spolehlivosti,..., jest okolnost, že pan baron Leitenberger
v Lysé, pro něhož byla kůlna r. 1898 stavěna (spadlá orká-
nem), přijal mne po oné nehodě do svých služeb a svěroval
mně i dále výkon staveb na statcích svých! Má nevina v celém
okolí byla známa. Vždyť i město Lysá svěřila mi řízení tak
odpovědného podniku jako jest elektrárna a vydalo mi vůbec
tak skvěle vysvědčení!... Přitom všem nejsmutnější jest, že ne-
dopatřením a nedorozuměním mnou nezaviněným konces-
se stavitelské jsem pozbyl. Stěhuje se do Lysé n./L., žádal jsem

Obr. 5: Lysá nad Labem: Klášterní terasy, pohled směrem na osové schodiště z horní terasy. Jsou zde patrné tři stavební fáze: A – barokní opuková konstrukce horní terasy; B – představěný líc zdiva z vápenopískových cihel z doby po roce 1900; C – obnovená západní polovina horní terasy z roku 2013 za použití nových vápenopískových cihel, stav 2014.

Obr. 6: Lysá nad Labem, klášterní terasy, pohled na východní ohradní zeď ze střední terasy. Zde jsou patrné dvě stavební fáze s úpravou koruny zdiva: A – barokní opuková zeď se šikmým sklonem, jak naznačují šipky; B – nástavba koruny do zabuzení z vápenopískových cihel z doby po roce 1900, stav 2015.

totiž svého zástupce, aby podal žádost o přeložení koncesse z Nymburka do Lysé, leč podání ono stilisováno bylo jako 'vzdání se' živnosti, na něž jsem vůbec nepomýšlel, pročez také ono oznámení bych nikdy nebyl podepsal, kdyby mně bylo bývalo zasláno k podpisu neb aspoň ku nahlédnutí než c. k. okresnímu hejtmanství odevzdáno bylo... Proto prosím

co nejuctivěji : Vysoké c. k. ministerstvo vnitra, račiž v odpor vzaté rozhodnutí zrušiti a koncesi pro živnost stavitelskou pro město Nymburk mně uděliti. V Nymburce, dne 10. března 1902. Emil Prückner“.

Stížnost byla postoupena přímo do sídelního města monarchie a dala impuls k novému řízení o udělení koncese, neboť c. k. okresnímu hejtmanství v Poděbradech byla adresována odpověď z Jednoty stavitelů v království Českém a také z řad stavebníků českých měst a obcí, ve věci posouzení záměru udělení koncese a posouzení kvality již vzniklých staveb pod vedením Emila Prücknera. Jednota stavitelů v království Českém ve své listině uvádí: „Ku přípisu ze dne 6. srpna 1902 č. 25043 vyslovujeme se následovně: Odbornou spolehlivost uchazeče o koncesi stavitelskou p. Emila Prücknera, t. č. v Nymburce, jest nám nesnadno posuzovati, nemajíce k tomu potřebných dokladů. Zajisté dlužno však míti k tomu zření, že p. Prückner již koncesi stavitelskou měl, prokázav vešl. c. k. místodržitelství zákonem žádanou způsobilost. Není-li tedy důvodů vylučovacích, vytčených v § 5. živn. řádu, má p. Prückner právo na udělení koncese stavitelské, když vyhoví předpisům zákona ze dne 26. prosince 1893 č. ř. z. 193. Rozumí se samo sebou, že novou koncesi stavitelskou jenom vešl. c. k. místodržitelství p. Prücknerovi uděliti může. V Praze, dne 13. srpna 1902.“⁽⁶⁾

Bezúhonnost pana stavitele byla potvrzena také ze strany měst a obcí, ve kterých byly Prücknerovy realizace, v archivu jsou uložena dobrozdání například z Dobřichovic, Kutné Hory, Benešova, Rožďalovic či Nymburka.⁽⁷⁾ Pro zajímavost citujme alespoň dobrozdání z Nymburka: „Odpovídajíce na přípis ze dne h.t.m. čís. 25143 oznamujeme, že architekt Emil Prückner během minulých asi 20 let provedl v našem městě více rozličných staveb (z nichž zejména chlapeckou školu co větší objekt uvádíme), k naší spokojenosti, tak že jemu co úplně spolehlivému staviteli, stavitelská koncese opět schválena býti může“.

Stížnost byla ve prospěch pana Prücknera nakonec kladně vyřízena výnosem c. k. Ministerstva vnitra ve Vídni ze dne 21. 2. 1903, v toto smyslu byl stavitel informován přípisem c. k. okresního hejtmanství v Poděbradech ze dne 16. 3. 1903, „o tom Vám dávám věděti dokládaje, že Vám vlastní koncese bude vydána, jakmile sem pošlete kolek za 2K.“⁽⁸⁾ Její reálné získání se však opět protáhlo, protože až přípisem c. k. okresního hejtmanství v Poděbradech ze dne 10. 2. 1904 bylo Prücknerovi potvrzeno, že „...stvrzuji tímto, že dle rozhodnutí c. k. Ministerstva vnitra ze dne 21. února 1903 č. 52 dosáhl jste znovu koncesse stavitelské se sídlem v Nymburce a jste tudíž oprávněn živností tuto...provozovati.“⁽⁹⁾ Žádost o obnovení stavitelské koncese tedy byla vyřízena v termínu téměř tři let.

Působení stavitele Prücknera v Lysé nad Labem

Činnost Emila Prücknera v Lysé nad Labem lze rozdělit zhruba do tří časových období. Mezi léty cca 1886–1900 realizoval ve městě dvě obecní novostavby ještě coby nymburský architekt a stavitel. Mezi léty 1900–1902 (?) byl zaměstnancem ředitelství velkostatku Lysá na Labem, a to jako architekt (1900), později je uváděn jako ředitel stavební kanceláře. V tomto rámci vzniklo nejvíce staveb pro barona Leitenberga, majitele velkostatku Lysá nad Labem, do kterého spadal areál zámku a kláštera. Po roce 1902 se aktivita Emila Prücknera z města vytrácí, vliv na to měla jistě i skutečnost, že baron Leitenberger v roce 1904 umírá a celý velkostatek od vdovy baronky Annibelle v roce 1905 kupuje hrabě Rudolf Kinský. Ten si na své stavební aktivity sjednal jiné architekty a stavitele.

Obr. 7: Lysá nad Labem, klášterní terasy, pohled z ulice Stržiště na jižní průčelí kláštera s terasami, stav po obnově s již zapěstovanou zelení včetně vinice, stav 2023.

První z obecných realizací Emila Prücknera, navržených před koncem 19. století, byla stavba areálu **Nového hřbitova** v Resslově ulici. Nový hřbitov z roku 1886 byl v rámci města již třetí lokalitou tohoto účelu a z organismu města byl vymístěn směrem na sever tak, aby byla zajištěna větší bezpečnost obyvatelstva v době epidemií. Daný pozemek podstoupilo městu děkanství, plány navrhl Emil Prückner, vlastní stavbu provedl zednický mistr Anton Marek.¹⁰⁾ Hřbitov zahrnuje hrazený areál s jižní vstupní branou a dvojicí branek v historizujícím stylu, které po stranách doplňují dva přízemní objekty. Druhou Prücknerovou obecní zakázkou byla druhá etapa výstavby školy na náměstí Bedřicha Hrozného, tehdy ještě pod názvem Jiráskovy sady.¹¹⁾ Tato původně **městanská škola** ve stylu novorenesance pochází z roku 1895 a musela jí ustoupit jak stará barokní škola z roku 1742 od místního stavitele Václava Hebka, tak západní polovina původního gruntu Simona Wolffa, z kterého zůstal zachován Jedličkův dům čp. 13. Zajímavá je v této souvislosti zmínka o staviteli školy, kterým byl Josef Červený z Nymburka, tedy jeden z autorů výše uvedené stížnosti. Snad právě zde byla zažehnuta jiskra nesympatií k navrhujícímu architektu Emilu Prücknerovi. Pro barona Leitenbergera Prückner pracoval patrně ještě před přijetím do zaměstnanec-kého poměru, neboť k 21. 12. 1899 zmiňuje kladné hodnocení při řízení **elektrárny** v Lysé nad Labem v majetku velkostatku. O vlastním objektu elektrárny je zpráv velmi málo, nicméně dle odkazu Vojáčkovy pozůstalosti stála, či snad ještě stojí západně od železničního nádraží, v dnešním průmyslovém areálu ZZN Polabí a.s.,¹²⁾ snad u přílehlé ulice Křížkovy.

Více informací máme o jiné stavbě v tomto areálu, a to o **parní cihelně Kruhovce**. Ta od roku 1900 svou produkcí typicky světle béžových vápenopískových cihel architektonicky předurčila podobu nejen baronových realizací, ale i dalších objektů ve městě, počínaje domy, přes hospodářské objekty, konče oplocením. Jde o poměrně spolehlivý datační prvek, cihly se vyráběly do roku 1923, než byla jejich výroba ukončena v rámci převzetí areálu Výrobním družstvem Dražice. A že byl Emil Prückner autorem návrhu cihelny Kruhovky, víme z jeho výčtu realizací z listiny z roku 1902. Jednou z největších Prücknerových realizací v Lysé nad Labem, kde byly použity i jeho vápenopískové cihly, byla rozsáhlá **přestavba jižních teras pod bývalým klášterem bosých augustiniánů**.¹³⁾ Základem dispozice klášterních teras je barokní podesta v úrovni jižního křídla klášterní budovy, autorství podesty je přičítáno Anselmu Luragovi. Tato podesta tvoří dnešní horní terasu. Pod ní a směrem na západ se v době barokní rozprostíraly vinice, a to již k roku 1752, jak o tom vypovídá olejomalba mapy panství, Lysá a Kostomlaty uložená v Kuksu. Do areálu kláštera baron Leitenberger zasáhl již na konci 19. století, a to stržením kostela Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého a stavbou nového západního křídla na jejím místě. Na začátku 20. století byla dispozičně a hmotově upravena horní podesta a svah vinic pod ní směrem k dnešní Žižkově ulici byl přetvořen dvojicí nových teras. Paralelně byla upravena východní, rovněž původně barokní ohradní zeď, na západě vznikla ohradní zeď nová. Výsledkem byl monumentální symetrický terasovitý zahradní útvar, jak je patrné z dobové pohlednice z roku 1913. Rozsáhlá

a

b

Obr. 8: Lysá nad Labem, areál zámeckého parku, Dětský domek (známý jako Dům zahradníka): a – stav před rekonstrukcí v roce 2019; b – stav po celkové obnově, 2023.

a

b

Obr. 9: Lysá nad Labem, areál zámeckého parku, Kuželník: a – pohled na horní partii se šindelovou střechou; b – partie vstupu. Tato dřevěná stavba zanikla v roce 1937, rok před prodejem zámeckého areálu státu (SOkA Nymburk, Vojáčkova pozůstalost, sign. B 48).

obnova tohoto objektu proběhla až po více než sto letech od jeho vzniku, a to v letech 2012–2015 a v roce 2018. Stav konstrukcí byl havarijní, byť kupodivu v nejlepší kondici byla v jádru barokní horní terasa. Z větší části mohla být ponechána spodní terasa, střední terasa musela být vystavěna prakticky znovu. Obnova znamenala kombinaci původních stabilizovaných částí a nových doplňků tak, aby byl výsledný charakter a dojem co nejvěrnější originálu ze začátku 20. století. Po celkové rekonstrukci byly zejména na horní a střední ploše založeny v systému mlatových chodníků květinové a bylinkové záhony, živé plůtky a popínavé růže na trelážích, lokálně je doplnily ovocné dřeviny. Na ploše spodní terasy byla založena

Obr. 10: Lysá nad Labem, pohled na modlitebnu Husova sboru v Přemyslově ulici, stav 2023.

vinice. Kromě areálu kláštera se baron Leitenberger věnoval i zámeckému parku, jejíž konfiguraci doplnil o dva drobné objekty, konkrétně o **Kuželník a Dětský domek**.¹⁴⁾ Jde o jediné objekty, u kterých není účast Emila Prücknera písemně doložena, nicméně vzhledem k časovému kontextu jeho působení se předpokládá. Zatímco Kuželník ve švýcarském stylu již nenajdeme, neboť byl v roce 1937 zbourán, Dětský domek – známý také jako domek zahradníka –, byl v nedávné době komplexně obnoven. Jak název napovídá, Dětský domek byl určen pro Leitenbergerovy děti, šlo o sezónní stavbu s malým hospodářstvím, ke kterému přiléhaly záhonky se zeleninou a květinami. Stavba je typická svým rustikálním výrazem, kombinujícím konstrukce a prvky lidového stavitelství do podoby módního Národního slohu. Konstrukce domku byla vztyčena na soklové podezdívce, která byla z vápenopískových cihel béžové barvy a horní lemovky z oblounových vápenopískových tvarovek červené barvy. Obvodové zdivo je v kombinaci roubené konstrukce a konstrukce zděné s vnějším pláštěm z fošen jako imitace roubení. Patrně v první třetině 20. století byl domek lehce přeprojektován (doplnění deštění, nové řešení některých okenních otvorů), úplná adaptace na účel domku pro zahradníka proběhla kolem poloviny 20. století s doplněním jihozápadní verandy. Zpusťlá stavba byla v roce 2019 podrobena celkové obnově s cílem rehabilitovat její kvalitní původní a prvorepublikové architektonické formy a vypustit podřadné konstrukce z druhé poloviny 20. století. V současné době domek slouží pro potřeby Klubu včelařů.

Poslední doloženou realizací Emila Prücknera v Lysé nad Labem je **úprava části sirotčince – domku čp. 44 – na kapli**. Objekt se nachází v Přemyslově ulici a nyní je v majetku Československé církve husitské. Jak uvádí J. Vojáček, v roce 1908 koupilo několik dívek ze spolku sv. Kateřiny Sienské ze svých úspor domek čp. 44 a zřídilo v něm sirotčinec, který čítal dvě světnice a kapličku. Východní část domku posléze upravil architekt Emil Prückner na prostornější kapli se sanktusníkovou věžičkou a malým kůrem. Kaple byla vysvěcena 12. července 1913 místním děkanem Karlem Kopalem.¹⁵⁾ Jednoduchý uliční štít kaple zdobí dvě boční novogotické věžky, obloukový štít s mušlí vrcholí kamenným čučkem. V třicátých letech 20. století kaple sloužila sousednímu Domovu chudých u sv. Antonína, který byl od roku 1926 provozován v nové budově čp. 906, což je dnešní Základní umělecká škola.

Studium archivních materiálů přineslo nejen cenné propojení jména Emila Prücknera s konkrétními stavbami v Lysé nad Labem, ale nabídlo i realistický pohled na dobovou stavitelskou praxi a její vnitřní kulturu na pozadí úředního aparátu Rakousko-uherské monarchie. Ačkoliv listiny primárně řeší rovinu etického podnikání, placení daní, obhajob a obecnou praxi při udělování koncesí stavitelské živnosti, kontextuálně z nich lze vyčíst detaily ze vzdělání Emila Prücknera a jeho praxe. Lze se tak seznámit se se vskutku objemným výčtem konkrétních staveb s časovým zařazením do roku 1902. Máme-li posoudit kvalitu Prücknerovy produkce pouze v Lysé nad Labem, je třeba říci, že jeho architektonický rukopis a výrazový rejstřík není příliš originální a pohybuje se spíše v tradičních polohách historismu, patrně podle přání investora. Jen v pří-

padě Dětského domku je cítit vlna nového stylu, což může být výjimka potvrzující pravidlo, nebo doklad toho, že o Prücknerovu stavbu proti předpokladu opravdu nejde. Emila Prücknera je možné označit za stavebního podnikatele v pravém slova smyslu filosofie zisku, v duchu poučky náš zákazník, náš pán. Jeho přínos v dějinách architektury je sice jen regionální, nicméně historie se neskládá pouze ze jmen velkých, ale ze široké báze jmen malých a menších, které je žádoucí v kontextu dané doby poznat a pochopit.

*Mgr. Eva Zápalková (zapalkova.eva@npu.cz)
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
středních Čech v Praze, Sabinova 373/5, Praha 3*

PRAMENY A LITERATURA

Vlček, P. ed. 2004: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha: Academia. Vojáček, J. 1936: Lysá nad Labem: Grunty, domky a jejich majitelé. Lysá nad Labem (reprint 2003).

Vojáček, V. 1936 (reprint 2003): Lysá nad Labem. Grunty, domky a jejich majitelé. Lysá nad Labem.

POZNÁMKY

1. P. Vlček ed., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha: Academia 2004, s. 531: „Prückner, Emil (Emanuel), architekt a stavitel, spolujednatel stavební firmy J. Čermák & E. Prückner v Nymburku. *1853 Sedlčany, †10. května 1934 Nymburk. V letech 1873–77 studoval na české technice v Praze pozemní stavitelství. Od roku 1879 byl členem SAI. Byl stavitel v Nymburku (ještě v roce 1886 je tak uváděn). Poprvé lze Prücknera pracovní doložit při novorenesanční přestavbě čp. 738/II, kterou prováděl roku 1880 v nároží Jungmannovy a Palackého ulice Na Novém Městě pražském (spolu s J. Čermákem). V roce 1881 Prücknerova firma postavila sakristii u kaple sv. Jana Nepomuckého v Nymburku. Z roku 1885 pochází novorománský evangelický kostel v Chlebach (okres Nymburk). V roce prováděl menší přístavbu k domu čp. 958/II v Mariánské (dnes Opletalově) ulici na Novém Městě pražském a při tom upravil fasádu. Prováděl zednické práce při stavbě železničního mostu přes Berounku v Dobřichovicích, který byl slavnostně otevřen 18. července 1897. Do roku 1898 je datována novorenesanční sokolovna se sgrafity J. a K. Špilárů v Nymburku. V roce 1898 zhotovil Prückner plán na přístavbu k domu čp. 34 Vrchlice v Kutné Hoře (realizováno téhož roku), v letech 1900–1901 byl vedoucím technické stavební kanceláře velkostatku Lysá nad Labem.“
2. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Praze – Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Okresní úřad Poděbrady, manipulace 1900–1923, sign. 11/41/28, 8. 12. 1900.
3. Tamtéž, 2, 23. 3. 1901.
4. Tamtéž, 23. 1. 1902.
5. Tamtéž, 10. 3. 1902.
6. Tamtéž, 13. 8. 1902.
7. Tamtéž, Dobřichovice (15. 8. 1902), Kutná Hora (11. 8. 1902), Benešov (17. 8. 1902), Rožďalovice (6. 8. 1902, 18. 8. 1902), Nymburk (12. 8. 1902) a Lysá nad Labem (14. 8. 1902).
8. Tamtéž, 16. 3. 1903.
9. Tamtéž, 10. 2. 1904.
10. SOA v Praze – SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Vojáček Josef, P., sign. A6, s. 192: „V roce 1886 v době nakažlivých nemocí nařídilo Hejtmanství, aby se založil nový hřbitov za městem. Děkanství postoupilo parcelu č. 2657, ... plány provedl architekt Emil Prückner z Nymburka a stavbu zdejší zednický mistr Anton Marek.“
11. Tamtéž, s. 193: „Nymburský architekt Emil Prückner, jenž na zámku mnoho stavěl, ... navrhl i obnovu školy č. 12. Postavil ji Josef Červený z Nymburka.“
12. Tamtéž, sign. B 48: „Panství Lysá a Kostomlaty za Leitenbergy... Západně od nádraží postavil cihelnu kruhovku a vedle ní luskou elektrárnu.“
13. Tamtéž, sign. B 106, s. 16: „Baron Dr. Fridr. Leitenberger v obavě, aby se stráž pod mohutnou tíží klášterní budovy nesesouvala, na radu architekta Prücknera z Nymburka postavil pod klášterem dva důkladné terasy a tak změnil původní ráz vinice. Přece však dodnes pěstuje se 'na vinici' pod klášterem výborné víno.“
14. Tamtéž, sign. B 48: „Panství Lysá a Kostomlaty za Leitenbergy... Dvě zajímavé stavby v parku za barona Leitenbergera: 'Dětský domeček' a Kuželník, zbourány v roce 1937.“
15. J. Vojáček, Lysá nad Labem: Grunty, domky a jejich majitelé. Lysá nad Labem 1936, s. 103–104 (reprint 2003).

Der Baumeister Emil Prückner aus Nymburk und seine Spur in Lysá nad Labem

Der Name des Baumeisters Emil Prückners aus Nymburk war nur aus einem kurzgefassten Stichwort in der Enzyklopädie der Architekten, Baumeister, Maurer und Steinmetzen in Böhmen bekannt. Er erwarb deutlichere Umrisse erst durch das Studium des Nachlasses von Josef Vojáček, dem römisch-katholischen Priester und begeisterten Heimatforscher, der in Lysá nad Labem 1903–1958 gewirkt hatte, und zugleich dank dem Archivstudium im Staatlichen Bezirksarchiv Nymburk, der Außenstelle Lysá nad Labem. Für die Forschung waren drei historische Dokumente die wichtigsten. Es war die gemeinsame Beschwerde vom 8. Dezember 1900, die drei Baumeister aus Nymburk Josef Červený, Václav Uher und Josef Vosáhlo an die k. k. Bezirkshauptmannschaft in Poděbrady betreffs der Tätigkeit des Baumeisters Emil Prückner adressiert hatten. Ferner die Urkunde aus dem 23. März 1901 von Emil Prückner für die Statthalterei des Königreichs Böhmen in Prag, in der er seine Unbescholtenheit verteidigt, das Problem des Verlusts seiner Baumeisterkonzession für das Gebiet der Stadt Nymburk erklärt und ihre Wiedererteilung gefordert hat. Und nicht zuletzt die Beschwerde Emil Prückners aus dem 10. März 1902 zum Innenministerium in Wien, in diesem Fall mit einer bewundernswerten Liste seiner Ausführungen aus den Jahren 1882–1902. Diese drei Dokumente ergänzen nachfolgend die Erklärung der Baumeister-Union im Königreich Böhmen und die Unbescholtenheitsbestätigungen des Herrn Baumeisters Emil Prückner seitens der Städte und Gemeinden, in denen er tätig war. Die Problematik der Baumeisterkonzession hat sich 1904 positiv abgeschlossen.

Die Tätigkeit Emil Prückners in Lysá lässt sich grob in drei zeitliche Perioden verteilen: in den Jahren 1886–1900 führte er noch als Nimburger Architekt und Baumeister zwei kommunale Neubauten in der Stadt aus, in der Periode 1900–1902(?) war er in der Großgutdirektion in Lysá angestellt, nach 1902 verschwindet seine Wirkung aus der Stadt. Seine erste Gemeindeausführung stellte der Bau des Neuen Friedhofs in der Resslova G. dar; die Stadt überließ das Grundstück der Dechanei, Emil Prückner verfertigte die Pläne, den eigentlichen Bau führte der Maurermeister Anton Marek aus. Der zweite Auftrag der Stadtgemeinde war die zweite Aufbautappe der Bürgerschule am Hauptplatz (Platz Náměstí Bedřicha Hrozného) im Jahre 1895, wobei der Ausführende der schon erwähnte Baumeister Josef Červený aus Nymburk war. Für den Besitzer des Großguts Lysá Baron Leitenberger arbeitete Prückner schon vor Ende des 19. Jahrhunderts als Kraftwerksdirektor. Nach 1900 und der Erbauung des Dampfziegelwerks „Kruhovka“ (Ringofen), das typische hellbeigefarbigen Kalksandziegel herstellte, hat sich die Bauaktivität im vollen Ausmaß entwickelt. Eine der größten Prückners Ausführungen in Lysá mit Kalksandziegeln war der massive Umbau der südlichen Terrassen unter dem ehemaligen Kloster der barfüßigen Augustinianer. Den Grund der Terrassenanlage bildet ein Barockpodest auf dem Höhengniveau des Südflügels vom Kloster, dessen Gestalt anfangs des 20. Jahrhunderts hinsichtlich der Anlage und Massen umgewandelt wurde, der Abhang darunter wurde durch ein Paar neue Terrassen neu modelliert. Man hat auch die ursprünglich barocke östliche Umfriedungsmauer neugestaltet und an der Westseite eine neue Umfriedungsmauer errichtet. Das alles ergab ein monumentales symmetrisches Terrassen- und Gartengebilde, wie es das zeitgenössische Foto aus dem Jahr 1913 beweist. Die massive Erneuerung dieses Objekts erfolgte nach mehr als hundert Jahren nach seiner Entstehung, und zwar in den Jahren 2012–2015 und 2018.

Die Arbeiten bestanden aus einer Kombination der Stabilisierung der ursprünglichen Teile und neuen Ergänzungen mit Ziel in Erreichung des möglichst originalgetreuen Charakters und Eindrucks des Zustands vom Anfang des 20. Jahrhunderts. Auf dem oberen und mittleren Plateau hat man in das System der wassergebundenen Gehsteige die lokal durch Obstbäume ergänzten Beete komponiert; auf der unteren Terrasse legte man einen Weingarten an. Baron Leitenberger widmete sein Augenmerk außer der Klosteranlage auch dem Schlosspark, den er durch zwei Kleinbauten bereichert hat, und zwar die Kegelbahn und das Kinderhäuschen. Es sind die einzigen zwei Objekte, bei denen die Teilnahme von Emil Prückner nicht schrift-

lich belegt ist, die aber trotzdem mit Rücksicht zum zeitlichen Kontext vorausgesetzt wird. Die Kegelbahn im Schweizer Stil wurde 1937 niedergerissen, das Kinderhäuschen, auch als Gärtnerhaus bekannt, wurde jüngst renoviert. Das Kinderhäuschen war für die Kinder des Barons bestimmt, es handelt sich um einen Saisonbau mit einer kleinen Wirtschaft. Seine Konstruktion war über einem Sockelbau aus beigefarbenen Kalksandziegeln mit Saum aus roten Kalksandformziegeln runden Profils aufgerichtet, die Umfassungswände sind in Kombination vom imitierten Blockwerk mit gemauertem Kern und der Bohlenummantelung ausgeführt. Die letzte Ausführung Prückners in Lysá stellt die Umgestaltung eines Teils vom Armenhaus Nr.-Konskr. 44 zu der 1913 geweihten Kapelle dar. Das Studium der Archivmaterialien brachte nicht nur eine wertvolle Verknüpfung des Namens Emil Prückner mit konkreten Bauten in der Stadt herbei, sondern es hat auch einen interessanten Einblick in die zeitgenössische Baupraxis und ihre innere Kultur vor dem Hintergrund des Behördenapparats der späten österreichisch-ungarischen Monarchie angeboten.

Abb. 1: Lysá nad Labem (Bez. Nymburk), Neuer Friedhof, Eingang aus der Resslova G. (Foto 2023, alle Fotos Autorin, falls nicht anders angeführt).

Abb. 2: Lysá n.L., Grundschule Nr.-Konskr. 12, Südwestecke, vom Platz náměstí Bedřicha Hrozného zu aufgenommen, Zustand 2023.

Abb. 3: Lysá n.L., Ziegelwerk „Kruhovka“, zeitgenössische Fotografie, übernommen aus dem Buch von J. Vojáček, s. Zit. in Anm. 15, Beilage, ohne S.; b – Ziegelwerk „Kruhovka“ heute im Areal der Firma ZZN Polabí A.G., Blick über die Eisenbahn aus der Straße U dráhy hin. Deutliche Spur nach dem vorherigen Besitzer, der Firma DZ Dražice, befindet sich im runden Emblem mit Buchstaben ZD am rechten Giebel der Nordfassade, Zustand 2023.

Abb. 4: Lysá n.L.: a – Ansicht von J. Venuto, 1816, den Schlossberg mit Kloster und Schloss darstellend. Das Kloster war auf einem Plänersporn erbaut worden, der später zur oberen Terrasse der heutigen drei Klosterterrassenstufen umgestaltet wurde. Quelle: Internet; b – Kloster mit Terrassen, zeitgenössische kolorierte Ansichtskarte, 1912, unlängst nach ihrem Umbau. Außer dem Weingarten befinden sich hier vor allem deutliche gewachsene Bäume, von denen besonders Obstbäume (Pflaumen) von Augenzeugen erwähnt wurden; c – Aufnahme des Stablen Katasters, 1842. Unter dem Kloster an Stelle der Terrassen befindet sich ein deutlich nach Westen reichende Weinberg. Quelle: Internet (Archiv NPÚ, Nationalinstitut für Denkmalpflege).

Abb. 5: Lysá n. L., Klosterterrassen, Ansicht der axialen, aus der oberen Terrasse führenden Stiege hin. Es lassen sich drei Bauphasen identifizieren: A – barocke Plänerkonstruktion der oberen Terrasse; B – vorgemauertes Mauerhaupt aus den Kalksandziegeln aus der Zeit nach 1900; C – die 2013 erneuerte westliche Hälfte der oberen Terrasse unter Verwendung neuer Kalksandziegel, Zustand 2014.

Abb. 6: Lysá n. L., Klosterterrassen, östliche Umfriedungsmauer, Blick aus der mittleren Terrasse zu. Zwei deutliche Bauphasen mit der Gestaltung der Mauerkrone: A – barocke Plänermauer mit schräger Neigung, s. Pfeile; B – aufgemauerte Mauerkrone in Verzahnung aus Kalksandziegeln, nach 1900, Zustand 2015.

Abb. 7: Lysá n. L., Klosterterrassen, Blick aus der Gasse Stržiště zur südlichen Klosterfront mit Terrassen, Zustand nach der Bepflanzung samt dem Weingarten, Zustand 2023.

Abb. 8: Lysá n. L., Schlosspark, Kinderhaus (als Gärtnerhaus bekannt): a – Zustand vor der Rekonstruktion, 2019; b – Zustand nach der Gesamtrenovierung, 2023.

Abb. 9: Lysá n. L., Schlosspark, Kegelbahn: a – obere Partie mit Schindeldach; b – Eingangspartie. Der Holzbau ist 1937, ein Jahr vor dem Verkauf der Schlossanlage an den Staat verschwunden, SOA (Staatliches Bezirksarchiv Nymburk, Nachlass J. Vojáček B48).

Abb. 10: Lysá n. L., Gebethaus Husův sbor der Tschechoslowakischen Hussitenkirche in der Přemyslova G. (ehemalige Armenhauskapelle, Zustand 2023).

(Übersetzung J. Noll)